

Археолошки и нумизматички налази у Заврху

Петар Шобајић у својој доброј и документарној етнографско-историској монографији о Никшићу¹⁾ дотакао се и питања илирско-римског града *Anderbe*,²⁾ односно *Anderve*. Он је указао на остатке из римског доба у Озринићима, Заврху и Моштаници.³⁾ Сва три мјеста су у Никшићком Пољу. Говорећи о Заврху⁴⁾ Шобајић наводи народно предање о грчком граду, ковници новца, њиви »Дукатуши« и износи да се »при копању у њивама око цркве наишло на темеље многих кућа и на поплочане улице између њих«. Он наводи да се нашла и мермерна плоча са латинским натписом. Ње је нестало. Његов стриц, М. Шобајић, узео је тада невјешт препис са плоче. За »Дукатушу« каже да је добила име по нађелом новцу, али додаје: »Ја тај новац нисам видео, а многи су ми говорили, који су га видели, да је римски«.

Прошле године успио сам да откупим два римска златника и да добијем на поклон за Народни музеј на Цетињу бакарну сјекиру. Сва три предмета су из села Заврха. Ови налази свједоче о континуитету насеља овог мјеста из преисториског и историског доба.

Никшићко Поље имало је и има услове за јак привредни развитак. Његови крајци са брдима изнад поља плодни су и погодни за земљорадњу и сточарство. Природно је да су ови чиниоци условили рано насељавање и културно стварање. Село Заврх налази се на сјеверо-западу од Никшића и удаљено је од њега свега 4 км. Село је природно заштићено брди-ма: Уздомиром и Градином и ријеком Зетом, што је врло важно за рана насеља и каснија све до новог вијека. Отворено

1) П. Шобајић: Никшић, Београд 1938.

2) П. Шобајић: *ibid.*, с. 5 и 6. У *Itinerarium*-у град се назива Андерба, а у *Tabula Peutingeriana* Андерва.

3) П. Шобајић: *ibid.*, с. 7—8.

4) П. Шобајић: *ibid.*, с. 7, о Заврху све на 7 страни.

је према селу Милочанима и Горњепољском Виру куда води природан пут за знаменити кланац Дугу. Уздомир има апсолутну висину отприлике 300 м., док је Градина нижа можда више од 50 м. На врху Уздомира налазе се развалине неког старог доста примитивног утврђења. Уздомир доминира Никшићким Пољем. Током ослободилачког рата мала група партизана (тридесетак људи) давала је ту јак отпор читавом пуку фашиста и квинзлинга штитећи отступницу главне војске. Ово се може једино објаснити поред велике срчаности бораца и стратешки важним положајем Уздомира. Фашисти су касније од Уздомира направили читаву тврђаву. На Градини, према селу Милочанима, налази се повисока међа од грубо тесаног камена, која је остатак или каквог шанца или утврђења. Данашње насеље је ново и датира од ослобођења Никшића 1877 год. Изузетак су куће породице Радуловића, која се ту населила, по предању, прије 150 год. Међутим, одмах преко Зете, у Брезовику, била су муслиманска насеља породица Јерковића, Џанковића и Грошевића још од почетка XVIII вијека.⁵⁾ Данас се у селу виде гомиле тесаног камења, скупљеног са њива, а овакви се камен видно примјећује и у међама између оралица. Сељаци и данас тврде да приликом орања налазе на камене плоче и комаде цигле. Камен од старог насеља несумњиво је употребљаван за данашње куће, цркву, мост на Зети, а можда и за насеље у Брезовику.

На неколике године прије рата, изгледа 1936 год., сељак Јанко Радуловић нашао је шест комада бакрених сјекира у брду Градини, на једно двадесетак метара испод врха. Сачувао се послѣ рата само примјерак који је данас својина Музеја. (Табла I слика 1). Дужина сјекире износи 0,240 м., дужина сјечива до ушица 0,160 м. Ушице имају овалан отвор, чији је дужински пречник велик 0,040 м. Продужење од ушица износи 0,028 м., а ширина оштрице 0,085 м. Највећа дебљина сјекире налази се испод ушица и има 0,028 м. По грубом пресјеку изнад ушица изгледа да је сјекира имала продужење, и у том случају била би трнокоп.

Нијесам археолог по струци, а од стручне литературе имам на расположењу само двије књиге »Гласника земаљског музеја« и »Хофилеров зборник«, које сам користио за истовјетни или слични тип сјекире. Да се лако утврди да је техничка обрада сјекире одлична и да она при-

⁵⁾ П. Шобајић: *ibid.* с. 82.

пада најмлађем периоду бакарног доба. Наша сјекира се потпуно разликује од бакарног типа сјекире из Тузи,⁶⁾ која има далеко грубљу израду. Она техничком опремом надмашује и свих 13 комада бакрених сјекира и бакреног будака, чије слике доноси Ђ. Трухелка уз свој чланак у прегледу преисториских археолошких налаза у Босни и Херцеговини до 1914 год.⁷⁾

Међутим, пада у око скоро истовјетна техничка обрада ове сјекире са бронзаним типом скадарске сјекире и истим типом откопаном у Молдавији 1937 год.⁸⁾ Ради упадне сличности преносим из »Хофилеровог зборника« IV таблу, на којој су слике скадарске и молдавске сјекире (Табла II слика 1 и 2). Ипак постоји извјесна разлика. Сјекира из Заврха дугачка је 0,240 м, док је дужина сјекире из Молдавије 0,141 м.⁹⁾ а дужина скадарских примјерака варира од 0,170—0,205 м.¹⁰⁾ Рељефи на ушицама код поменутих примјерака су дебели, док су код нашег сасвим оштри. Скадарска сјекира има четири руба на ушицама, молдавска и наша по три. Истина број рубова није битан, па ни аутор чланка Vulpe није издвојио молдавску сјекиру у посебан тип.

Наша два aureusa су из њиве »Дукатуше«, која је властништво синова Стевана Павловића. Из ње се повремено изоравају новци. Јаков Павловић, по причању родитеља и по броју новаца које је сам изорао, тврди да је из »Дукатуше« до прошлог рата извађено око 40 златника.

Први aureus је Неронов (54—68). На лицу је Неронова глава са слиједећим натписом: **NERO CAESAR AUGUSTUS**; на наличју је лик Јупитеров на престоу у сједећем ставу и натпис **CUSTOS** (Табла I слика 2).

Други aureus је Веспасијанов (Табла I слика 3) (69—79). Око Веспасијанове главе је натпис: **VESPASIANUS AUG. IMP. CAESAR**; на наличју је лик Фортуне са натписом: **FORTUNA AUGUST.** Неронов aureus је тежак 7,22 гр., а Веспасијанов 7,32 гр. Оба златника су добро очувана и ликови императора су ванредно лијепо рађени.

⁶⁾ Teodor Ippen: Starine u Albaniji, Гласник зем. музеја. XIII, с. 118.

⁷⁾ Ciro Truhelka: Kulturne prilike Bosne i Hercegovine u doba prehistoričko, Гласник зем. музеја, XXVI, с. 68—70.

⁸⁾ Radu Vulpe: Nache de bronzе du type de Scutari decouverte en Moldavie, Hofilerov zbornik, с. 39—42, tabla IV.

⁹⁾ ibid., с. 40.

¹⁰⁾ ibid., с. 40.

У вези ових налаза потребно се осврнути на питање мјеста, гдје се налазила Андерба, односно Андерва. Осврћући се на ово питање, П. Шобајић се одлучује за Моштаницу.¹¹⁾ Никшићка тврђава, звана Бедем, не долази у обзир, јер је Еванс утврдио да су његове основе римски *castrum*,¹²⁾ дакле војнички логор, а његове зидине средњевјековна архитектура. Андерва је град, можда муниципиум. Еванс није испитивао ни Озриниће, ни Заврх, ни Моштаницу. Он утврђује чињеницу да је Никшићко Поље једно од најплоднијих у динарском систему, да је природна раскрсница путева од унутрашњости према мору и обратно и базирајући се на историским изворима (поменуте римске карте) долази до закључка: да су се у Никшићком Пољу укрштала два пута, од којих је један нишао од Рисна преко Поља и кланца Дуге у Гацко, Чемерно и на Дрину, а други је водио од Скадра преко Поља у Требиње, Столац и стару Нарону на ушћу Неретве; да је у западном дијелу Никшићког Поља био град Андерва. Да ли је Андерва била у данашњем Заврху, на то је тешко одговорити. По извјесним чињеницама које сам навео у опису мјеста, као што су природна заштита села брдима и ријеком, трагови утврђења, налази из бакарног доба, често изоравање римских златника могло би се претпоставити да је ту била стара Андерва. Уосталом ни Озринићи, ни Моштаница, ни Заврх нијесу научно проучавани, нити су у њима вршена ископавања. Сматрам да је налаз бакарне сјекире у Заврху важан допринос за преисторију Никшићког Поља. Наши археолози, како они који се баве преисториском, тако и они који се интересују класичном археологијом, требали би да се заинтересују за наш крај, тим прије што наша народна власт материјално омогућава научни рад у свим правцима, па и археолошки.

Јован ИВОВИЋ

¹¹⁾ П. Шобајић: Никшић, с. 8—11.

¹²⁾ Arthur John Evans: *Antiquarian researches in Illyricum, Westminster*, 1883 с. 86 и уопште излагање о Никшићком Пољу на страни 86—92.